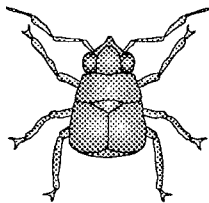

Utajärven Mantilansuon pesimälinnusto 1999

Jari Jokela
Esa Lammi

1999

BIOLOGITOIMISTO
JARI VENETVAARA KY
PL 9 (Peukaloisentie 28)
90451 KEMPELE

Puh (08) 388 570, Telefax (08) 388 572, gsm 040-514 5359
E-Mail: jari.venetvaara@biologist-office.inet.fi
<http://personal.inet.fi/yritys/jari.venetvaara/>

Utajärven Mantilansuon pesimälinnusto 1999

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Mantilansuon yleiskuvaus	2
3. Lintulaskennat	3
4. Pesimälinnusto	3
5. Uhanalaiset ja harvinaiset lajit	4
Uhanalaiset lajit	4
EU:n lintudirektiivin lajit	4
Suomen erityisvastuulajit	5
Edustavaa elinympäristöä indikoivat lajit	5
6. Suon linnustollinen arvo	5
7. Lähdeviitteet	6

Liite 1. Mantilansuon pesimälinnusto v. 1999.

Liite 2. Tärkeimpien suolintulajien reviirien sijainti Mantilansuolla v. 1999.

1. Johdanto

Utajärven Mantilansuo on sokkeloinen, noin 550 laajuinen hehtaarin laajuinen suoalue, josta Vapo Oy on varannut 270 hehtaaria turvetuotantoon. Vapo Oy tilasi toukokuussa 1999 Biologitoimisto Jari Venetvaara ky:ltä linnustoselvityksen turvetuotantoon suunnitelluilta alueilta. Tuotantoon varattuja alueita on viisi, joista suurin sijaitsee Mantilansuon länsiosassa ja neljä pienempää itäosassa. Varausalueet on merkitty liitteeseen 2.

Tässä selvityksessä kuvataan Mantilansuon linnustoa kesällä 1999 tehtyjen inventointien perusteella ja esitetään arvio alueen merkityksestä lintujen pesimäpaikkana. Laskentoihin osallistuivat FM Jari Jokela ja FK Esa Lammi. Alue ei ole mukana suojeluohjelmissa, eikä alueen linnustosta ollut saatavissa aikaisempaa tietoa.

2. Mantilansuon yleiskuvaus

Mantilansuo on vaihtelevankokoisten ja -korkeisten kivennäismaa-alueiden pilkkoma, suurelta osin ojitettu suoalue. Suo koostuu läntisestä, noin 200 hehtaarin laajuisesta alueesta ja itäisestä noin 300 hehtaarin alueesta sekä niiden väliin jäävästä kapeasta suokannaksesta (liite 2).

Suon läntisen osan on ojitettu miltei kokonaan. Alueen eteläpää on pääosin isovarpu- ja vaivaiskoivurämettä. Ojittamattomana säilynyt alue on rahkanevaa. Keskiosaa on pääosin koivu- ja mäntytaimikkoa kasvavaa kuivahtanutta ojikkoa, joka itäreunassa muuttuu vaivaiskoivurämeksi. Läntisen alueen pohjoisin osa on myös ojitettua nevaa, mutta ojitukset ovat tuoreempia kuin etelämpänä, eikä alue ole vielä alkanut puustoutua. Ojitukset ovat kuitenkin kuivattaneet suota. Läntinen suon osa on mitei kokonaan Vapon hallussa.

Läntinen alue liittyy muuhun suohon Laukkuoahan pohjoispuolella kapean, lähes luonnontilaisen, vaikeakulkuisen rimpinevakaistaleen välityksellä. Alueen leveys on 200–400 metriä ja pituus runsaat puoli kilometriä. Alue jää Vapon rajausten väliin.

Rimpinevan itä- ja koillispuolelle jäävät alueet ovat pääosaksi tiheään ojitettua ja kuivunutta isovarpu- ja vaivaiskoivurämettä. Avosuota on ainoastaan Kumpumaan pohjoispuolella, jossa on peni, harvaan ojitettu neva-alue. Kumpumaan länsipuolella Leipiojaan laskevan puron varrella on korpikaistale, joka on suurimmalta osaltaan hakattu. Kumpumaan länsi- ja pohjoispuolella sijaitsevasta suosta suurin osa jää Vapon rajauksen sisään.

Kumpumaan eteläpuolella, Mantilansuon kaakkoisosassa on pyöreähkö noin 100 hehtaarin laajuinen neva, johon Vapon rajausta ylittää kahta palstaa pitkin. Alue on keskiosiltaan ojittamatonta rahka- ja lyhytkorsinevaa. Keskiosassa on myös hankalakulkuista rimpinevaa. Ruopparimpia tai allikoita suolla ei ole. Nevan keskiosaa reunustavat harvapuustoiset rämeet. Nevan ympäristö muuttuu kauempana tiheäpuustoiseksi, ojituksen kuivattamaksi rämeeksi, joka jatkuu etelässä ja lounaassa Mantilansuota rajaaviin kangasmaihin asti.

3. Lintulaskennat

Suon linnustoa selvitettiin kartoituslaskennalla (menetelmästä tarkemmin Koskimies & Väisänen 1988). Ensimmäinen laskenta tehtiin 3.6.1999 klo 5.00–11.00. Tällöin kartoitettiin läntisen suoalueen linnusto (laskijana Jari Jokela) Toinen laskenta tehtiin 6.6. klo 5.15–11.00. Tällöin kartoituskohteena olivat Kumpumaan pohjois- ja länsipuolinen suoalue (laskijana Jari Jokela) sekä Kumpumaan eteläpuolinen neva (laskijana Esa Lammi). Laskentojen aikana sää oli hyvä.

Laskennoissa Mantilansuon avosuoalueet kuljettiin jalkaisin läpi mahdollisimman tarkoin niin, että mikään kohta suosta ei jäänyt 100–150 metriä kauemmaksi kulkureitistä. Havaitut linnut merkittiin karttapohjalle linnustonseurannan ohjeiden mukaisesti (Koskimies & Väisänen 1998, Koskimies 1994). Laskennoissa keskityttiin ns. varsinaisiin suolintuihin, joihin kuuluvat vesilinnut, kahlaajat, kurki, lokit sekä avomaiden kana- ja varpuslinnut. Tiheäpuustoisten, ojitettujen rämeiden ja avosoita reunustavien metsien linnustoa ei kartoitettu, mutta niissä havaitut harvinaiset ja vähälukuiset lajit (esimerkiksi kanalinnut, petolinnut ja tikat) merkittiin muistiin. Vapo Oy:n rajaamien alueiden lisäksi linnut laskettiin suon avonaisilta rajauksen ulkopuolisilta alueilta.

Lintureviirien sijainti ja lajikohtaiset parimäärät tulkittiin laskentakarttojen perusteella. Pesiviksi pareiksi tulkittiin pesillä nähtyjen lintujen lisäksi todennäköisesti reviirillään oleskelleet lintuparit, laulavat koiraat sekä varoittelevat ja soidinta esittäneet kahlaajat.

Aineisto ei kerro todellisia lintujen parimääriä, koska niiden selvittämiseen olisi tarvittu 5–7 touko–kesäkuussa tehtyä laskentaa (Koskimies & Väisänen 1998, Koskimies 1994). Havaitut parimäärät ovat jääneet todellisia alhaisemmiksi, koska yhdellä laskentakerralla ei voi havaita kaikkia alueen lintuja. Aineisto antaa kuitenkin suon linnustollisen arvon määrittämistä varten riittävän kuvan lajistosta, sillä yhdellä kartoituslaskennalla havaitaan tutkimusten mukaan keskimäärin kaksi kolmasosaa aukean suon varpuslintupareista, mutta 80–90 % lajeista (Kouki & Järvinen 1980, Svensson 1978). Selvityksessä esitettävät linnuston tiheystiedot ovat vain suuntaa-antavia.

4. Pesimälinnusto

Laskennoissa havaittiin yhteensä 30 lintulajia, joista suolajeiksi luokitellaan 16 (liite 1). Suolintuihin kuuluu 5 lajia kahlaajia, 2 lajia kanalintuja, 6 lajia varpuslintuja sekä laulujoutsen, kurki ja sinisuohaukka. Näistä kolme viime mainittua eivät todennäköisesti pesi alueella, joten pesimälajistoon kuuluvien suolintulajien määrä on 13. Merkittävimpien suolintulajien reviirien sijainti esitetään liitteessä 2.

Vapon rajauksen sisällä tavattiin 18 lintulajia, joista 14 on suolintuja. Pesiviksi tulkittuja suolintuja havaittiin Vapon alueilla 12 lajia: 4 kahlaajalajia, 2 lajia kanalintuja, 6 varpuslintulajia. Suolintulajien lisäksi Vapon alueilla pesivät ilmeisesti ainakin metsäkirvinen, pajulintu ja punavarpuinen, kaikki ojitetuilla, metsittyneillä rämeillä. Pesimälajistoon kuuluvien lintujen lisäksi Vapon alueilla havaittiin kurki, kolme laulujoutsenta, ylilentävä mehiläishaukka ja kaksi ylilentävää käpylintuparvea. Laskenta-alueen reunalla, niukasti Vapon alueen ulkopuolella havaittiin kiertelevä sinisuohaukka, jonka pesimäpaikasta ei saatu vihiä.

Koko laskenta-alueella tavattiin yhteensä 48 paria suolintuja, joista runsaimman lajin, niittykirvisen osuus oli 19 paria. Kahlaajien yhteisparimäärä oli 13 paria. Teeren parimäärää ei saatu selville, sillä lajin keväinen soidin oli jo ohi. Teerikukkoja nähtiin

kaikkiaan neljä. Laskenta-alueen suolintujen tiheydeksi tuli ilman teertä 13 paria/km². Ilman runsainta, mutta hankalasti laskettavaa niittykirvistä tiheys on 8 paria/km². Kahlaajatiheys on 3,5 paria/km².

Vapon alueilla suolintuja havaittiin 41 paria. Näistä 17 paria oli niittykirvisiä ja 10 paria kahlaajia. Suolinnuston tiheys Vapon alueella on 15 paria/km², ilman niittykirvisiä 9 paria/km². Kahlaajia näistä on 3,7 paria/km².

Mantilansuon reunarämeiden ja suon lähiympäristön metsälinnusto on haja-havaintojen perusteella tavanomaista, pensaikkoisten avomaiden ja nuorten pohjois-suomalaisen metsien linnustoa. Lajistoon kuuluvat mm. käenpiika, hernekerttu ja lehtokerttu. Muistiin merkitty lajisto yksilömäärineen selviää liitteestä 1.

5. Uhanalaiset ja harvinaiset lajit

Uhanalaiset lajit

Alueella ei tavattu Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan (1992) määrittelemiä uhanalaisia lajeja. Myöskään alueellisesti uhanalaisia lajeja ei tavattu.

EU:n lintudirektiivin lajit

Euroopan Unionin lintudirektiivin lajiluettelon liitteessä 1 mainituista erityis-suojelua vaativista lajeista tavattiin laulujoutsen, kurki, kapustarinta, valkoviklo, liro, sinisuohaukka ja mehiläishaukka (yhteensä 7 lajia). Laulujoutsenpari ja yksinäinen kurki tavattiin ruokailemassa kaakkoisosan nevalle, mutta kumpikaan laji ei ilmeisesti pesinyt alueella. Nevalle havaittiin lisäksi yksinäinen, kiertelevä laulujoutsen. Kaakkoisosan neva täyttää kurjen pesimäpaikkavaatimukset, mutta laulujoutsenen pesimäpaikaksi se on liian kuiva.

Sinisuohaukkakoiras kaarteli suon reunalla, mutta sen pesimisestä alueella ei saatu vihjeitä. Mehiläishaukka pesii metsässä, ja se käyttää Mantilansuota korkeintaan saalistusalueena. Muut kolme direktiivissä mainittua lajia pesivät Vapon rajauksen sisällä. Valkoviklon ja kapustarinnan reviirejä oli koko alueella kumpiakin yksi, liron reviirejä viisi.

Suomen erityisvastuulajit

Suomen erityisvastuulajeihin kuuluvat lintulajit, joiden levinneisyys on keskittynyt Eurooppaan tai jotka ovat Euroopan laajuisesti uhanalaisia, voimakkaasti taantuneita tai harvalukuisia, ja joiden Euroopan kannasta vähintään noin 10 % pesii Suomessa (Leivo 1996). Mantilansuolla erityisvastuulajeista tavattiin kurki, laulujoutsen, valkoviklo, liro, teeri ja sinisuohaukka (yhteensä 6 lajia). Näistä varmuudella vain valkoviklo ja liro pesivät suolla. Kaikki havaitut teeret olivat suolla ruokailevia tai harvakseltaan soidintavia koiraita. Suoalue on ilmeisesti teerien vakituinen ruokailu- ja soidinalue.

Edustavaa elinympäristöä indikoivat lajit

Alueella havaittuista lajeista edustavaa suoympäristöä (Suomen ympäristökeskuksen ja Suomen BirdLifen IBA kriteeri D2c, eri elinympäristöjen tärkeät pesimäalueet, lajiluettelo 5) indikoivat kurki, laulujoutsen, sinisuohaukka, riekko, kapustarinta ja pohjansirkku. Sekä riekkoja että pohjansirkkuja tavattiin varpurämeisiltä alueilta, osa Vapon rajauksen sisäpuolelta. Muista edustavaa elinympäristöä ilmentävistä lajeista vain riekko kuuluu Mantilansuon pesimälajistoon.

6. Suon linnustollinen arvo

Yhden laskentakerran perusteella Mantilansuon linnustollisesta arvosta voidaan esittää vain suuntaa-antava arvio. Suolta tavattiin 16 suolintulajia, joista 13 todennäköisesti vai varmasti pesii alueella. Kaikki lajit tavattiin Vapon rajauksen sisältä tai niukasti rajauksen ulkopuolelle jääviltä avosoilta. Laskennassa todettu suolintujen yhteisparimäärä oli 48.

Alueen pesimälinnustossa ei ole uhanalaisia lajeja. EU:n lintudirektiivin lajeja alueella havaittiin seitsemän, joista kolme pesivänä. Suomen erityisvastuulajeja havaittiin kuusi, joista ainakin kaksi pesii suolla. Kaikki suolla pesivät direktiivilajit ja erityisvastuulajit kuuluvat myös Vapon rajaamien alueiden pesimälinnustoon.

Soidensuojelun perusohjelmassa (Anon. 1977) hyväksi luokiteltiin suot, joissa suolintuja pesi 15–21 lajia. Mantilansuo on 13 suolintulajinsa perusteella keskinertainen lintusuo. Pesimälinnuston tiheys on alhainen, yhden laskentakerran perusteella 13 suolintuparia/km².

Mantilansuota voidaan pitää lajimäärän, linnuston edustavuuden ja linnuston tiheyden perusteella keskinkertaisena, paikallisesti merkittävänä lintusuna, mutta hyvien lintusoiden joukkoon suo ei yllä. Suolinnuston yksipuolisuus ja alhainen tiheys johtuvat avosoiden pienestä pinta-alasta ja ojitettujen, suolinnuille liian kuivien ja puustoisten, soiden suuresta osuudesta. Mantilansuolta puuttuvat myös ruopparimet ja allikot, jotka hyvillä lintusoidella elättävät monipuolisen ja tiheän linnuston ja nostavat suon linnustonsuojelullista arvoa.

Suolinnuston tiheyserot ovat Mantilansuon eri osien välillä suuret. Ojitetuilta alueilta suolintuja tavattiin hyvin vähän. Linnut keskittyivät ojittamattomille avosoille, jotka muodostavat pienen osan koko suosta. Linnustoltaan parhaat alueet ovat Huhtamaan ja Laukkuahon välinen, Vapon rajausten väliin jäävä rimpinevakaistale sekä Kumpumaan eteläpuolinen, osittain Vapon rajaukselle sijoittuva kaakkoinen neva. Miltei kaikki Mantilansuon suolintureviirit todettiin näillä alueilla. Selvimmin suolinnut ovat keskittyneet kaakkoiselle nevalle, jossa tavattiin 10 pesivää suolintulajia ja 54 % kaikista Mantilansuon suolintupareista. Suolinnuston tiheys kaakkoisella nevalla oli 26 paria/km².

Turvetuotannon aloittamisella Mantilansuon ojitetulla läntisellä varausalueella (Laukkuahon länsipuolella) tai Kumpumaan länsipuolen varausalueilla ei olisi merkittäviä vaikutuksia koko suon linnustoon. Linnustollisesti arvokkaimman kaakkoisen, Kumpumaan eteläpuolella sijaitsevan nevan ojittaminen ja kuivattaminen sen sijaan heikentäisi merkittävästi koko Mantilansuon pesimälinnustoa. Kaakkoisella nevalla on merkitystä myös laulujoutsenen ruokailupaikkana ja teeren soidinpaikkana. Nevan itäpuolella on laajahko Morakummun suoalue, josta laskenta-alueelle kuului mm. kurjen ja laulujoutsenen ääntä. Osin Vapon alueella sijaitseva kaakkoinen neva toiminee myös naapurisuon lintujen ruokailualueena. Linnuston kannalta paras ratkaisu olisi turvetuotannon keskittäminen Mantilansuon länsi- ja pohjoisosiin, ja linnustollisesti arvokkaimman kaakkoisen nevan jättäminen luonnontilaan.

7. Lähdeviitteet

Anon. 1979: *EU:n lintudirektiivi (79/409/ETY)*.

Koskimies, P. 1994: *Linnustonseuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Ohjeet alueelliseen seurantaan. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja - sarja B18:1–82.*

Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: *Linnuston seurannan havainnointiohjeet*. 2. painos. Eläinmuseo, Helsinki.

Leivo, M. 1996: *EVA – Suomen kansainvälinen erityisvastuu linnustonsuojelussa*. Linnut 31:34–39.

Rassi, P., Kaipainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. 1992: *Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö*. Komiteanmietintö 1991:30.

Liite 1. Mantilansuon pesimälinnusto 1999. Taulukossa on esitetty kartoituslaskennan tulokset parimäärinä koko laskenta-alueelta (n. 370 ha), Vapon rajaamilta alueilta (270 ha) sekä linnustollisesti parhaalta alueelta, Kumpumaan eteläpuolella sijaitsevalta nevalta (n. 100 ha), josta osa kuuluu Vapon alueeseen. Muu alue -kohtaan on merkitty pesimättömien, kiertelevien ja eräiden alueen ylilentäneiden lintulajien yksilömäärä. Lisäksi esitetään kunkin lajin kuuluminen EU:n lintudirektiiviin, Suomen erityisvastuulajeihin ja edustavaa suo ympäristöä ilmentäviin lajeihin. Vapon rajaamilta alueilta on merkitty muistiin kaikki lintulajit, muualta vain suolintulajit ja osa metsälinnuista.

	Koko laskenta-alue	Vapon alue	Kaakkois- osan neva	Muu alue (havaittuja yksilöitä)	Lintu- direktiivin lajit	EVA-lajit	Indikaattori- lajit
Pesivät suolinnut							
teeri	4 koirasta	1 koiras	2 koirasta			x	
riekko	3	2	1				x
kapustarinta	1	1	1		x		x
liro	5	4	2	1	x	x	
valkoviklo	1				x	x	
pikkukuovi	2	2	1				
taivaanvuohi	4	3	2				
niittykirvinen	19	17	16				
keltävästäräkki	5	3	1				
västäräkki	2	2	1				
pensastasku	2	2					
pohjansirkku	1	2	1				x
pajusirkku	3	3					

Muut suolinnut

laulujuoutsen	1+2	1+2		3	x	x	x
kurki	1 yksilö	1		1	x	x	x
sinisuohaukka	1 koiras			1	x	x	x

Suolintupareja yhteensä	48	41	26				
-------------------------	----	----	----	--	--	--	--

Muita lajeja lähinnä suon reuna-alueilta (luvut yksilöitä, yksilömääriä ei laskettu järjestelmällisesti. Tähdellä merkityistä lajeista tiedetään tarkka yksilömäärä)

mehiläishaukka*		1		1	x		
käki*	6						
käenpiika*	1						
käpytikka*	1						
metsäkirvinen	useita	1					
hernekerttu*	1						
kulorastas*	1						
pajulintu	useita	1+1					
punarinta	2						
leppälintu	1						
lehtokerttu*	1						
kivitasku*	1						
punavarpunen*	2	1+1					
käpylintulaji*				120			

MANTILANSUON LINNUSTOSELVITYS 1999

SELITE:

- = liro
- ▲ = taivaanvuohi
- ◆ = valkoviklo
- ◆ = pikkukuovi
- * = laulujuoutsen
- ▼ = kurki
- = riekko
- * = käenpiika
- ◇ = pohjansirkku
- ▲ = teeri

/ = VAPO Oy:n raja

5 = kartoituskaskennan painopistealue

Tärkeimmät suolintureviirit.

Maastotyöt 1999

